

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ДОСВІД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Т. Ю. Ланевська, <https://orcid.org/0009-0005-4473-8220>

Розглянуто актуальну в Україні проблему навчання учнівства міжнародного гуманітарного права з огляду на включення компетентностей з означеної галузі права до Державного стандарту профільної школи. Проаналізовано сучасні дослідження фахівців щодо методичних підходів до імплементації окремих питань міжнародного гуманітарного права в освітній процес. Наголошено на провідній ролі цифрових технологій у забезпеченні освіти загалом і міжнародного гуманітарного права зокрема у складних умовах воєнного часу. Розкрито роль Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського у поширенні знань з міжнародного гуманітарного права серед вчителів регіону. Наведено практичні рекомендації для освітян щодо створення безпечного та інклюзивного навчального середовища, використання інновацій та покращення якості та ефективності вивчення міжнародного гуманітарного права з урахуванням специфіки воєнного стану.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, воєнний стан, методичні підходи, цифрові технології, інтеграція, контроверсія, практичні рекомендації.

Tetiana Lanevska. Methodological Approaches to Teaching International Humanitarian Law in Conditions of War: Experience and Practical Recommendations

The paper considers the problem of teaching students international humanitarian law, with regard to the inclusion of competencies of this area of law in the State Standard of a specialized school. The author analyzes modern research of specialists on methodological approaches to the implementation of certain issues of international humanitarian law in the educational process. The author emphasizes the leading role of digital technologies in providing education in general and international humanitarian law in particular in difficult wartime conditions. The role of the Poltava M.V. Ostrohradskiy Academy of Continuing Education in disseminating knowledge of international humanitarian law among teachers in the region is revealed. The paper provides practical recommendations for educators on how to create a safe and inclusive learning environment, use innovations, and improve the quality and effectiveness of teaching international humanitarian law, taking into account the specifics of martial law.

Keywords: international humanitarian law, martial law, methodological approaches, digital technologies, integration, controversy, practical recommendations

Проблема, яка розглядається в статті, пов'язана з усвідомленням важливості навчання учнівства міжнародного гуманітарного права (МГП), що допомагає розуміти учням сутність та наслідки російсько-української війни, свої обов'язки та відповідальність як громадян та спонукає до пошуку інноваційних методичних інструментів із метою підвищення якості та ефективності навчання.

Аналіз останніх досліджень доводить актуальність вивчення питання, пов'язаного з викладанням міжнародного гуманітарного права в закладах освіти в умовах війни. Погоджуємося з думкою стосовно впливу широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України на всі сфери життєдіяльності нашої

держави, зокрема систему середньої освіти, що спонукало до оновлення змісту освіти і форм організації освітнього процесу [15, с. 212].

Традиційні підходи до викладання МГП зазвичай базуються на вивченні конвенцій та документів, історичних фактів та судової практики. Ці підходи надають учнівству необхідну теоретичну базу та інформацію про основні принципи та норми МГП, що є безумовно важливим. Однак відповідний матеріал може бути складним та важкозрозумілим для сприйняття, особливо в умовах війни, тому ціла команда зацікавлених осіб не перший рік працює над удосконаленням та осучасненням методичних підходів до навчання школярів основ міжнародного гуманітарного права.

Ланевська Тетяна Юрївна, старший викладач кафедри філософії і економіки освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

Цікавими і корисними для освітян є посібник та онлайн-курс від експертів-практиків Української Гельсінської спілки з прав людини (УГС-ПЛ) та Товариства Червоного Хреста України за підтримки Міністерства освіти і науки України Олександра Войтенка, Максима Єлігулашвілі, Олександри Козорог, Тимура Короткого, Валентини Потапової, Олени Стокоз, Наталії Хендель [1; 2]. У нагоді вчителям, які шукають можливості поширення серед учнівства знань із МГП та формування на цій основі громадянських компетентностей, стануть статті та посібники Мальвіни Грушко, Тетяни Ремех, Олени Пометун [4; 15; 16]. Заслужують на увагу методичні ідеї та практичні приклади їхнього застосування в процесі імплементації знань із МГП у різні навчальні предмети, що містяться в статтях Світлани Гумен, Ірини Карбовської, Ірини Олевської, Світлани Побережник, Валентини Сідорчук, Валентини Потапової [5; 6; 10; 11; 12]. Актуальними є й поради фахівців щодо грамотної побудови роботи з чутливими і контроверсійними темами, яких вдосталь у курсі міжнародного гуманітарного права [14].

Цифрові технології мають вирішальну роль у забезпеченні освіти з МГП у складних умовах воєнного часу. Онлайн-платформи, відеоконференції та ресурсні матеріали дають учителям змогу залучити до здобуття знань учнів, які не можуть відвідувати заняття з міркувань безпеки або обмеженого доступу, зробити дистанційне чи змішане навчання різноманітним і захопливим.

Безкоштовний доступ до таких освітніх ресурсів і матеріалів можна отримати дистанційно. Ці платформи надають плани уроків, інтерактивні заходи та мультимедійні ресурси для залучення учнів до вивчення міжнародного гуманітарного права [2; 3; 9; 13; 17; 20].

Грунтовні методичні рекомендації відповідно до оновлених у зв'язку з війною навчальних програм з історії, громадянської освіти та правознавства підготував авторський колектив (Вікторія Гонтаренко, Ірина Костюк, Світлана Побережник, Наталія Понежа, Святослав Ратушняк, Тетяна Ремех) у співпраці з Міністерством освіти і науки України, УГСПЛ та Товариством Червоного Хреста України, за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Права людини в дії» [19].

Креативним рішенням проблеми підвищення рівня знань учительства у галузі міжнародного гуманітарного права є використання освітнього

серіалу у застосунку «Дія. Освіта» від експертів Олексія Кабанова, Володимира Лисика, Аліни Павлюк [8].

Підтримуючи ідею поширення знань із МГП не тільки серед учнів, а й серед учителів, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського забезпечила підготовку тренера з викладання міжнародного гуманітарного права в системі післядипломної педагогічної освіти. У межах реалізації поставлених завдань в академії була створена освітня програма підвищення кваліфікації «Міжнародне гуманітарне право: теоретичні основи та практичне застосування в освітньому процесі». Вона є актуальною та корисною для всіх, хто цікавиться міжнародним гуманітарним правом. Програма містить теоретичні основи МГП, такі, як його джерела, принципи, суб'єкти, класифікація збройних конфліктів, а також практичне застосування знань про МГП в освітньому процесі, зокрема, методики викладання, навчання та оцінювання знань і навичок.

Питання інтегрування знань із МГП в освітній процес були включені у програму військово-патріотичного виховання дітей та молоді Полтавського району на 2023–2025 роки, з метою реалізації якої, а також для надання науково-методичної допомоги освітянам Полтавщини на базі академії проводяться тренінги. Зі змістом програми і матеріалами одного з тренінгів можна ознайомитися на вебсторінках кафедри філософії і економіки освіти, на сайті ПАНО ім. М. В. Остроградського за покликанням https://pano.pl.ua/?page_id=6869.

Таким чином, натеper вже існує певна наукова та методична база для вирішення проблеми ефективності навчання школярів МГП, але водночас відчувається потреба щодо подальшої роботи з пошуку оптимальних моделей викладання цього вкрай актуального курсу. Незважаючи на прогрес, попереду ще довгий шлях у забезпеченні того, щоб освіта з міжнародного гуманітарного права охопила всіх учнів і вчителів.

Мета статті – проаналізувати наявні методичні підходи та практики навчання МГП в різних освітніх закладах та середовищах і запропонувати практичні рекомендації щодо покращення якості та ефективності навчання міжнародного гуманітарного права з урахуванням специфіки воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ стикається з різними типами конфліктів, включаючи тероризм, громадянські війни та війни з гібридними загрозами. Ці сучасні конфлікти

обумовлюють нові вимоги до міжнародного гуманітарного права, яке має адаптуватися до існуючих форм насильства та викликів задля ефективного захисту прав людей.

«Міжнародне гуманітарне право є частиною міжнародного публічного права, яке має на меті захистити життя й людську гідність під час збройних конфліктів, а також зменшити та відвернути страждання, які є результатом війни», – зазначено у навчально-методичному посібнику «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» [1, с. 3].

Збройна агресія росії проти України має значний вплив на навчальний процес українських школярів. Ось деякі з важливих аспектів цього впливу:

1. Зміни в навчальних програмах. Війна призвела до перегляду навчальних програм та внесення змін, зокрема з метою включення питання міжнародного гуманітарного права, прав людини та інших тем, пов'язаних зі збройними конфліктами.

2. Евакуація та переселення. Багато учнів та їхніх сімей були змушені покинути свої домівки через війну, що призвело до змін місця навчання та закладів освіти.

3. Психологічний вплив. Учні, які пережили травми та стреси через російсько-українську війну, можуть мати психологічні складнощі, які впливають на їхню здатність навчатися.

4. Втрата доступу до освіти. Деякі учні не можуть бути забезпечені можливостями отримання якісних знань через обмеження в доступі до шкіл та інших закладів освіти у зоні збройного конфлікту.

5. Зміни у змісті освіти. Війна зосередила увагу на міжнародних відносинах, громадянському вихованні та важливості миру і безпеки.

6. Підтримка та реабілітація. Чимало учнів постраждало внаслідок збройного конфлікту і потребує психологічної допомоги.

Отже, вплив збройної агресії на навчальний процес є відчутним і потребує врахування потреб та особливостей стану учнів у зоні війни. Робота вчителів у воєнних умовах має на меті забезпечити дітям доступ до якісної освіти та формування в них цінностей миру, гуманізму та прав людини.

Викладання міжнародного гуманітарного права в регіонах, що постраждали від війни, є складним і водночас унікальним процесом подолання викликів, і Україна не є винятком. Адже з 2014 року на території України внаслідок агресії російської федерації відбувається міжнародний

збройний конфлікт, що актуалізує необхідність поширення знань про МГП, яке забезпечує захист жертв війни. Оскільки країна продовжує боротися з ворогом, стає дедалі більш важливим завданням забезпечити вчителів необхідними ресурсами та матеріалами для ефективного навчання учнівства принципів МГП.

Компетентності з міжнародного гуманітарного права включені в Державний стандарт профільної школи. У зв'язку з війною методики навчання МГП потребують адаптації. Навчальні програми та підходи мають враховувати реальні потреби воєнних конфліктів, необхідність впровадження нових технологій та інструментів комунікації.

Заслуговує на увагу онлайн-курс для освітян «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» від Prometheus, розроблений групою експертів-практиків УГСПЛ та Товариства Червоного Хреста України за підтримки Міністерства освіти та науки України [2].

Курс складається з 10 модулів, у кожному з яких представлено два типи відео – одне з експертною лекцією, що дає змогу розширити базові знання з міжнародного гуманітарного права, а друге – методичне, де експерти пояснюють, як краще працювати із цією темою, які форми й методи роботи варто застосовувати, які ризики необхідно враховувати при роботі з різними віковими групами учасників. Фахівці курсу пропонують застосовувати під час роботи з учнівством різноманітні методичні підходи, що включають такі методи, засоби і форми навчання: обговорення відеороликів, аналіз документів та візуальних джерел, організацію конструктивної дискусії, групову роботу, використання методики простих і посильних завдань, роботу з асоціаціями, симуляційні ігри, творчі завдання зі створення постерів, плакатів або символів, кейс-метод, метод брейн-рингу, метод незавершеного речення тощо.

Потужним ресурсом є матеріали вебсайтів Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ), а також Товариства Червоного Хреста України, які опікуються створенням методичного контенту на допомогу вчителям у викладанні МГП та мають на меті заохочення академічних кіл до співпраці [18; 21].

Контент містить дієві і корисні поради щодо методики викладання МГП, наголошує на важливості особистої зацікавленості вчителів у питаннях цієї галузі права, адже особиста відданість і переконаність мають вирішальне зна-

чення для успіху освіти. Наголошено на перевазі інтерактивних методів навчання аудиторії з огляду на особливості когнітивного виміру. Згідно з ним люди запам'ятовують у середньому лише 10 % того, що вони читають, 20 % того, що вони чують, 30 % того, що вони бачать, 50 % того, що вони чують і бачать одночасно, 80 % того, що вони говорять, і 90 % того, що вони говорять і роблять [21]. Аргументується ефективність використання методу тематичних досліджень або кейс-методу, що вперше був застосований приблизно у 1914 році в Гарвардській школі бізнесу і набув визнання в освітянському середовищі завдяки практичній спрямованості.

Ефективним у використанні є навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» за загальною редакцією Тимура Короткого, кандидата юридичних наук, радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права [1]. Цей посібник насамперед покликаний сприяти одній із головних цілей міжнародного гуманітарного права – просуванню ідеї та суспільного запиту щодо обмеження насильства під час війни. Окрім традиційних тем із МГП та методики роботи з ними, цей посібник містить дилеми, наприклад, як співвідносяться гуманність і військова необхідність, мир і справедливість, пам'ять і забуття. Авторський колектив фахівців пропонує методичний підхід «навчання через відкриття», вибудовуючи весь процес відповідно до принципу проблемності, який є основним підґрунтям самого курсу і поетапно розкривається в кожному з його елементів.

Сучасні методичні підходи щодо інтеграції та викладання окремих питань з МГП містяться у ґрунтовних методичних рекомендаціях, наданих Міністерством освіти і науки України [19]. Методичні матеріали подають необхідну інформацію про методи, засоби і технології, за допомогою яких може бути досягнута поставлена мета, а саме: стимулювати вчителів до реформування власної методики викладання міжнародного гуманітарного права та практичного застосування його норм; показати, яким чином відбувається інтеграція питань міжнародного гуманітарного права з викладанням історії, громадянської освіти, правознавства; запропонувати практичні поради щодо ефективного використання сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі, спираючись на досвід експертів-науковців та педагогів-методистів.

Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського також опікується поширенням знань із міжнародного гуманітарного права, залучаючи як лекторів курсів підвищення кваліфікації тренера освітніх програм для дорослих із прав людини, освітнього експерта УГСПЛ Олександра Войтенка, голову правління громадської організації MART Андрія Кінаша та інших.

Надання вчителям доступу до якісних ресурсів та матеріалів, спеціально розроблених для освіти з міжнародного гуманітарного права в умовах війни, має важливе значення. Ці матеріали повинні бути легкодоступними та адаптованими до місцевого контексту.

Забезпечені необхідними інструментами, вчителі можуть проводити ефективні та захопливі уроки, інтегруючи окремі питання міжнародного гуманітарного права в освітній процес або організовуючи цікаві позаурочні заходи для своїх учнів. Майстер-класи, тренінги, семінари та онлайн-курси можуть надати вчителям необхідні навички та знання для подолання складнощів викладання міжнародного гуманітарного права у воєнних умовах.

Історія показує, що ефективне навчання міжнародного гуманітарного права може мати позитивний вплив на поведінку сторін конфлікту та запобігати порушенням прав людини. Аналізуючи успішні приклади застосування знань із МГП у минулих воєнних конфліктах, можна виокремити ключові елементи, які вели до покращення ситуації та використовувати їх задля власної безпеки і допомоги іншим.

Отже, наявні ресурси та матеріали цілком у змозі допомогти вчителю забезпечити ефективну освіту з міжнародного гуманітарного права в умовах війни.

Пропонуємо практичні рекомендації для підвищення якості та ефективності навчання міжнародного гуманітарного права (МГП) на уроках або виховних заходах:

1. *Умотивована робота над створенням цікавих та актуальних матеріалів:* використання сучасної методичної та наукової інформації для створення авторських конспектів уроків, сценаріїв виховних заходів, урахування доступності та цікавості для учнів; *використання можливостей цифрових технологій у навчальному процесі*, з урахуванням обставин воєнного часу: створення змістовних презентацій з гіперпосиланнями, онлайн-вправ тощо.

Під час планування рекомендуємо користуватись принципом зворотного дизайну, сутність

якого детально пояснила на своєму сайті <https://oksanaparasichnyk.wordpress.com/2020/06/24/backwards-design/> Оксана Пасічник, вчителька інформатики ліцею «Сихівський» Львівської міської ради, учасниця робочих груп із розроблення державних стандартів освіти (інформатична галузь), «Опису цифрової компетентності педагога», промоутерка проекту освіти з цифрового громадянства Ради Європи [11, с. 16]. Такий підхід, а також застосування двох кіл планування (1 коло – мінімально можливі результати, 2 коло – максимально бажані) допоможуть визначити, що саме серед очікуваних результатів є важливим, а що – похідним. Далі варто проаналізувати індикатори досягнення цілей, дібрати цікаві методи: так поступово вибудується оптимальний конспект уроку/заходу.

Прикладом фрагментів інтерактивної презентації «Як викладати питання МГП на уроках?» можуть бути створені нами слайди:

Ознайомче відео МГП

Принципи МГП

1. *Пріоритетне використання інтерактивних методів:* залучення учнів до діалогу: використання дебатів, групових обговорень та питань-відповідей із метою створення можливостей для учнів активно висловлювати свою думку та долати проблеми; *симуляційні ігри та інсценізації:* організація симуляційних ігор, які допоможуть учням відчувати себе учасниками ситуацій, де МГП має значення.

Наприклад, для пошуку дієвих механізмів застосування норм МГП у реальному житті можна змоделювати ситуацію «Один день із життя цивільних осіб під час війни» (апробація відбулася у співавторстві з Любов'ю Боровець, методисткою громадянської та історичної освітньої галузі Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників під час фінального етапу тренінгу для підготовки тренерів з викладання МГП у м. Києві в травні 2023 року).

Для роботи учнів у командах, кожна з яких отримує свій варіант ситуації і перелік ролей, доцільно запропонувати чітку інструкцію:

1 – час підготовки: 10 хв.

2 – суть активності: змоделювати ситуацію відповідно до вибраних ролей.

3 – результат: під час моделювання ситуації

спробувати застосувати норми МГП для захисту цивільних осіб під час війни.

4 – час представлення результатів: до 4 хв.

5 – рефлексія: аналіз представленої ситуації у контексті дії норм МГП учасниками інших команд.

6 – вихід із ролей; спільне обговорення результатів.

Важливо відповідально поставитися до вибору саме такої форми роботи з учнями, зваживши всі виклики і ризики, забезпечивши екологічність заняття і дотримуючись всіх порад фахівців [14].

2. *Використання різноманітних навчальних методів:* ротація методів навчання (лекції, дискусії, групові завдання, дидактичні та симуляційні ігри), що дасть змогу забезпечити зміну активності та підтримає увагу учнів; *застосування інноваційних методів навчання*, на кшталт контекстного, імітаційного, проблемного навчання, технології віртуальної реальності, використання можливостей штучного інтелекту, зворотного дизайну, персоналізованого навчання тощо.

Наприклад, під час обговорення теми щодо історії становлення і розвитку МГП можна використати ідею уявного інтерв'ю з швейцарським підприємцем і громадським діячем, організатором та співзасновником Міжнародного руху Червоного Хреста Анрі Дюнаном, згенерованого штучним інтелектом:

Сторітелінг, створений штучним інтелектом, – «Інтерв'ю з Анрі Дюнаном»

Фрагмент презентації

Текст інтерв'ю

Мінірефлексія: За що ми з вами можемо подякувати Анрі Дюнану? Як стосуються особисто вас проблеми, про які він говорив? На вашу думку, чи можна взагалі зупинити війни? Який сенс має існування правил ведення війни?

3. *Активне застосування кейс-технологій:* використання реальних прикладів: підбір реальних ситуацій, де МГП було застосовано, з метою розуміння, як це працює на практиці; *органічне поєднання кейс-методу з традиційними методами навчання:* розгляд проблемних кейсів спонукатиме до пошуку і практичного застосування теоретичних знань із міжнародного гуманітарного права.

Приклад кейсів із постановкою однакового питання командам:

4. *Взаємодія з практиками: запрошення гостей-практиків:* організація зустрічей з особами, що мають практичний досвід у сфері МГП, які можуть поділитися своїми знаннями та досвідом; *використання екскурсійної методики:* організація візитів, зокрема віртуальних, до місць, де використовується МГП, наприклад, до гуманітарних організацій.

5. *Залучення до дослідницької роботи:* заохочення учнів до самостійного пошуку та вивчення матеріалів із питань МГП, а також до написання власних рефлексій та досліджень; *організація спільних предметних досліджень* з учнями щодо контрверсійних питань і викликів, пов'язаних з МГП.

Пропонуємо приклади орієнтовних тем для учнівських досліджень: «Міжнародні військові трибунали» (учні можуть дослідити історію створення та роботу таких трибуналів, як Нюрнберзький та Токійський трибунали після Другої світової війни, а також сучасні трибунали, наприклад, Міжнародний кримінальний суд); «Геноцид». (ця тема може включати дослідження визначення геноциду в межах міжнародного права, а також вивчення конкретних історичних випадків, таких як Голокост або геноцид в Руанді); «Використання дронів у збройних конфліктах» (учні можуть дослідити етичні та юридичні проблеми, пов'язані з використанням безпілотників у збройних конфліктах); «Захист культурної спадщини під час збройних конфліктів» (учні можуть дослідити міжнародні угоди, які захищають культурні пам'ятки, а також вивчити конкретні випадки порушення цих правил).

6. *Урахування рекомендацій фахівців щодо роботи з «чутливими» темами в дитячій аудиторії:* обережне ставлення до обговорення тем, пов'язаних із травматичним досвідом дітей, що стикались зі збройним конфліктом чи надзвичайною ситуацією; *використання діалогових форм роботи під час обговорення складних і конфліктних питань.*

Практичні рекомендації є універсальними і можуть бути використані вчителями різних навчальних предметів залежно від вибраної теми МГП або формату імплементації окремих питань МГП у відповідний урок/виховний захід.

Висновки. На освітян, що працюють із сучасними школярами в умовах війни, покладена особлива місія – виховати покоління гідних людей, які поважають верховенство права, сповідують загальнолюдські цінності, готові захищати свободу і незалежність України, адже не викликає жодних сумнівів, що надважливим є національно-патріотичний напрямок виховання [7, с. 6]. Невирішеність проблем міжнародно-правової відповідальності призводить до безкарності міжнародних правопорушень і дестабілізації міжнародного правопорядку, а тому забезпечення поваги до норм міжнародного гуманітарного права є надзвичайно важливим.

Особливістю вивчення МГП є необхідність розуміння дітьми його актуальності для українців. Як відомо, цивільне населення продовжує бути основною мішенню порушень міжнародного гуманітарного права як державами-учасниками конфлікту, так і недержавними збройними формуваннями. Наслідки війни жахливі, й необхідно докласти чималих зусиль, щоб попередити і зменшити страждання людей, задовольнити їхні потреби в складних умовах збройного конфлікту.

Розуміючи важливість освіти з МГП, вирішуючи проблеми, з якими стикаються вчителі, та використовуючи наявні ресурси, ми можемо досягти значного прогресу у вихованні покоління, яке цінує гуманітарні принципи в умовах війни в Україні. Разом ми можемо робити внесок у наближення перемоги і кращого майбутнього.

Викладання міжнародного гуманітарного права в умовах війни ставить перед освітянами неабиякі виклики. Однак, при правильних стратегіях і методичних підходах можна забезпечити ефективну освіту з міжнародного гуманітарного права навіть у таких складних умовах, інтегруючи окремі життєво важливі питання означеної галузі права у такі навчальні предмети, як «Захист України», історія, правознавство, громадянська освіта, українська література тощо, використовуючи успішний досвід педагогів-практиків [5; 6; 10; 11; 12; 15].

Надзвичайно важливо адаптувати методики викладання та навчальні програми до конкретних потреб та викликів контексту.

В умовах війни важливо створити безпечне та інклюзивне навчальне середовище, яке заохочує активну участь учнів. Інтерактивні методи навчання, такі як симуляційні ігри, дебати та групові дискусії, можуть не тільки покращити обізнаність учнівства, а й сприяти розвитку

критичного мислення та навичок прийняття рішень. Залучаючи учнів до навчального процесу, викладачі можуть сприяти глибшому розумінню принципів міжнародного гуманітарного права та заохочувати співчуття до тих, хто постраждав від збройного конфлікту.

Отже, ефективна освіта з міжнародного гуманітарного права в умовах війни в Україні вимагає інноваційних підходів, тематичних досліджень та методів оцінки. Впроваджуючи ці стратегії та рекомендації, освітяни можуть надати учням можливість стати поінформованими громадянами світу, які підтримують гуманітарні цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козороз, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268с. URL : <http://surl.li/glyzj>
2. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Курс від експертів-практиків Української Гельсінської спілки з прав людини та Товариства Червоного Хреста України за підтримки Міністерства освіти та науки України. URL : <http://surl.li/lisuzk>
3. Відкритий курс «Міжнародне гуманітарне право». URL : <http://surl.li/elcvc>
4. Грушко М. В. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права, професора О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с. URL : <http://surl.li/lshwd>
5. Гумен С. З досвіду викладання міжнародного гуманітарного права в умовах російсько-української війни. «Команда UA» — онлайн-збірник науково-методичних публікацій учасників програми підвищення кваліфікації вчителів, які працюють у сфері громадянської освіти. Видання № 1. Зима 2022 року. С. 31 – 34. URL : <https://surl.li/lisubh>
6. Карбовська І. Гуманітарне право й українська література. Роздуми вчителя щодо запровадження нового навчального курсу «Методологія вивчення Міжнародного гуманітарного права». Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць / Відп. ред. Г.В. Боряк; Упорядник: О.А. Алфьоров. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2019. Число 29–30. С. 341 – 350. URL : <http://surl.li/lisubh>
7. Красницька О., Ланевська Т. Огляд наукових джерел та нормативних документів з теми національно-патріотичного виховання. Дослідження стану національно-патріотичного виховання молоді: методологія, результати, перспективи моніторингу (аналітичний звіт) / кол. авторів, упоряд. Т. Устименко. Полтава : ПАНУ, 2023. С. 6 – 8. URL : <https://ed.poiippo.pl.ua/handle/022518134/1270>
8. Міжнародне гуманітарне право: зобов'язання держав під час збройних конфліктів, правила війни, права людини під час воєнного стану. Експерти: Олексій Кабанов, Володимир Лисик, Аліна Павлюк. Освітній серіал. Дія. Освіта. URL : <http://surl.li/tjhrs>
9. Навчальні матеріали з міжнародного гуманітарного права. G7. Сили територіальної оборони Збройних Сил України. URL : <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/mizhnarodne-gumanitarne-pravo>
10. Олевська І. І. Вивчення міжнародного гуманітарного права на уроках суспільних дисциплін. Педагогічний пошук. Науково-методичний журнал. 2023. № 2 (118). С.43 – 46. URL : <http://surl.li/lisugr>
11. Побережний С., Сідорчук В. Як зробити навчання міжнародному гуманітарному праву цікавим для дітей. «Команда UA» — онлайн-збірник науково-методичних публікацій учасників програми підвищення кваліфікації вчителів, які працюють у сфері громадянської освіти. Видання № 1. Зима 2022 року. С.16 – 19. URL : <https://surl.li/lisuzk>
12. Потапова В. Конспект заняття: Російсько-українська війна через «окуляри» міжнародного гуманітарного права. Захист цивільного населення. Академія української преси. Портал «Медіаосвіта і медіаграмотність». URL : <https://medialiteracy.org.ua/21299-2/>
13. Право знати. Правила ведення війни. Військове телебачення України, 2022. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=0so6YSc16oE>
14. Приховані спогади. Навчально-методичний посібник для роботи з чутливими та контрверсійними темами сучасної історії України / кол. авт. Київ : ТОВ «ДЕОНІС ПЛЮС», 2022. 208 с. URL : <http://surl.li/lisun>
15. Ремех Т. Як навчати учнів основ міжнародного гуманітарного права. Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа» : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конференції, присвяченої 145-й річниці від дня народження Г. Ващенка, 15.03.2023 / уклад. О. Е. Жосан. Кропивницький : КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2023. С. 212 – 217. URL : <http://surl.li/lscqz>
16. Ремех Т. О., Пометун О. І. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти : методичний посібник [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 222 с. URL : <http://surl.li/frowj>
17. Ресурсні матеріали для вчителя: Міжнародне гуманітарне право. Living Democracy.Textbooks. URL : <http://surl.li/lisvt>
18. Що таке збройний конфлікт? Ознайомче відео МГП. Товариство Червоного Хреста України: вебсайт. URL : <https://redcross.org.ua/ihl/> (дата звернення 01.10.2023)
19. Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та правознавства. Методичні матеріали для вчителя. 2022. URL : <http://surl.li/dkfrw>
20. Як викладати міжнародне гуманітарне право для школярів. Юристи УГСПЛ презентували свої напрацювання освітянам. Українська Гельсінська спілка з прав людини: вебсайт. URL : <http://surl.li/ltyvc> (дата звернення 01.10.2023)
21. Яке значення має МГП? Міжнародний Комітет Червоного Хреста: вебсайт. URL : <https://blogs.icrc.org/ua/2017/08/11/ihl-basics-ukr/> (дата звернення 01.10.2023)

REFERENCES

1. Vychaiuchy mizhnarodne humanitarne pravo : navchalno-metodychnyi posibnyk. Druhe vydannia / O. Voitenko, M. Yelihilashvili, O. Kozoroh, T. Korotkyi, V. Potapova, O. Stokoz, N. Khendel ; za zah. red. radnyka prezidenta Tovarystva Chervonoho Khresta Ukrainy z mizhnarodnoho humanitarnoho prava, k.i.u.n. T. Korotkoho. Kyiv, UHSPL; Odesa : Feniks, 2021. 268s. URL : <http://surl.li/glyzj>
2. Vychaiuchy mizhnarodne humanitarne pravo. Kurs vid ekspertiv-praktykiv Ukrainskoi Helsinskoj spilky z prav liudyny ta Tovarystva Chervonoho Khresta Ukrainy za pidtrymky Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy. URL : <http://surl.li/lsuzk>
3. Vidkryti kurs «Mizhnarodne humanitarne pravo. URL : <http://surl.li/elcvc>
4. Hrushko M. V. Mizhnarodne humanitarne pravo : navchalno-metodychnyi posibnyk / za red. zaviduvacha kafedry mizhnarodnoho ta yevropeiskoho prava, profesora O. V. Bihniaka. Odesa : Vydavnychi dim «Helvetyka», 2022. 136 s. URL : <http://surl.li/lshwd>
5. Humen S. Z dosvidu vykladannia mizhnarodnoho humanitarnoho prava v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. «Komanda UA» — onlain-zbirnyk naukovo-metodychnykh publikatsii uchasykiv prohramy pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv, yaki pratsiuut u sferi hromadianskoi osvity. Vydannia № 1. Zyma 2022 roku. S. 31 – 34. URL : http://20230125_125316_VISNYK.pdf (novadoba.org.ua)
6. Karbovska I. Humanitarne pravo y ukrainska literatura. Rozdumy vchytelia shchodo zaprovadzhennia novoho navchalnoho kursu «Metodolohiia vychennia Mizhnarodnoho humanitarnoho prava». Spetsialni istorichni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky. Zbirka naukovykh prats / Vidp. red. H.V. Boriak; Uporiadnyk: O.A. Alforov. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 2019. Chyslo 29–30. S. 341 – 350. URL : <http://surl.li/lsuh>
7. Krasnytska O., Lanevska T. Ohliad naukovykh dzherel ta normatyvnykh dokumentiv z temy natsionalno-patriotichnoho vykhovannia. Doslidzhennia stanu natsionalno-patriotichnoho vykhovannia molodi: metodolohiia, rezultaty, perspektyvy monitoryngu (analytychnyi zvit) / kol. avtoriv, uporiad. T. Ustyenko. Poltava : PANO, 2023. S. 6–8. URL : <https://ed.poiippo.pl.ua/handle/022518134/1270>
8. Mizhnarodne humanitarne pravo: zoboviazannia derzhav pid chas zbroinykh konfliktiv, pravyla viiny, prava liudyny pid chas voiennoho stanu. Eksperty: Oleksii Kabanov, Volodymyr Lysyk, Alina Pavliuk. Osvitnii serial. Diia. Osvita. URL : <http://surl.li/ijhrs>
9. Navchalni materialy z mizhnarodnoho humanitarnoho prava. G7. Syly terytorialnoi oborony Zbroinykh Syl Ukrainy. URL : <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/mizhnarodne-gumanitarne-pravo>
10. Olevska I. I. Vychennia mizhnarodnoho humanitarnoho prava na urokakh suspilnykh dystsyplin. Pedahohichni poshuk. Naukovo-metodychnyi zhurnal. 2023. № 2 (118). S. 43 – 46. URL : <http://surl.li/lsugr>
11. Poberezhnyk S., Sidorchuk V. Yak zrobyty navchannia mizhnarodnomu humanitarnomu pravu tsikavym dlia ditei. «Komanda UA» — onlain-zbirnyk naukovo-metodychnykh publikatsii uchasykiv prohramy pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv, yaki pratsiuut u sferi hromadianskoi osvity. Vydannia № 1. Zyma 2022 roku. S. 16 – 19. URL : http://20230125_125316_VISNYK.pdf (novadoba.org.ua)
12. Potapova V. Konspekt zaniattia: Rosiisko-ukrainska viina cherez «okuliary» mizhnarodnoho humanitarnoho prava. Zakhyst tsyvilnoho naselennia. Akademiia ukrainskoi presy. Portal «Mediaosvita i mediahramotnist». URL : <https://medialiteracy.org.ua/21299-2/>
13. Pravo znaty. Pravyla vedennia viiny. Viiskove telebachennia Ukrainy, 2022. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=0so6YSc16oE>
14. Prykhovani spohady. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia roboty z chutlyvymy ta kontroversiynymy temamy suchasnoi istorii Ukrainy / kol. avt. Kyiv : TOV «DieONIS PLJuS», 2022. 208 s. URL : <http://surl.li/lsium>
15. Remekh T. Yak navchaty uchniv osnov mizhnarodnoho humanitarnoho prava. Vykhovannia hromadianyna-patriota v umovakh realizatsii zavdan kontseptsii «Nova ukrainska shkola» : zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii, prysviachenoj 145-y richnytsi vid dnia narodzhennia H. Vashchenka, 15.03.2023 / uklad. O. E. Zhosan. Kropyvnytskyi : KZ «KOIPPO imeni Vasylia Sukhomlynskoho», 2023. S. 212 – 217. URL : <http://surl.li/ltcqz>
16. Remekh T. O., Pometun O. I. Metodyka navchannia uchniv litseiu hromadianskoi osvity : metodychnyi posibnyk [Elektronne vydannia]. Kyiv : KONVI PRINT, 2021. 222 s. URL : <http://surl.li/frowj>
17. Resursni materialy dlia vchytelia: Mizhnarodne humanitarne pravo. Living Democracy. Textbooks. URL : <http://surl.li/lsuvt>
18. Shcho take zbroinyi konflikt? Oznaiomche video MHP. Tovarystvo Chervonoho Khresta Ukrainy: vebсайт. URL : <https://redcross.org.ua/ihl/> (data zvernennia 01.10.2023)
19. Yak vykladaty pytannia z mizhnarodnoho humanitarnoho prava na urokakh istorii, hromadianskoi osvity ta pravoznavstva. Metodychni materialy dlia vchytelia. 2022. URL : <http://surl.li/dkfrw>
20. Yak vykladaty mizhnarodne humanitarne pravo dlia shkolariv. Yurysty UHSPL prezentuvaly svoi napratsiuвання osvitanam. Ukrainska Helsinska spilka z prav liudyny: vebсайт. URL : <http://surl.li/lgtvc> (data zvernennia 01.10.2023)
21. Yake znachennia maie MHP? Mizhnarodnyi Komitet Chervonoho Khresta: vebсайт. URL : <https://blogs.icrc.org/ua/2017/08/11/ihl-basics-ukr/> (data zvernennia 01.10.2023)

Цитувати: Ланевська Т. Ю. Методичні підходи до навчання школярів міжнародного гуманітарного права в умовах війни: досвід та рекомендації. Постметодика. 2023. № 2–3. С. 50–57.

© Т. Ю. Ланевська, 2023. Стаття надійшла в редакцію 2.10.2023